

Robert Wanic

Zawody pomocnicze w szkole branżowej I stopnia – wstępna analiza i propozycje zmian.

Abstrakt

Artykuł ma na celu wstępną analizę kształcenia w nowopowstałych zawodach pomocniczych oraz możliwe ścieżki zmian w celu ułatwienia zdającym wejścia na rynek pracy lub kontynuacji kształcenia w Branżowej Szkole I Stopnia. Na potrzeby niniejszego materiału posługuję się pojęciem „zawód pełny” dla zawodów, z których zostały wyodrębnione „zawody pomocnicze”. Również dla stosowania jednolitego nazewnictwa w materiale używane są zawody w oparciu o podstawę programową z 2019 roku i egzamin dla tej formuły, czyli egzamin zawodowy.

Celem edukacji w Branżowej Szkole I Stopnia jest przygotowanie uczniów do uzyskania kwalifikacji zawodowych. Szkoła realizując kształcenie ogólne i zawodowe ma za zadanie również przygotować uczniów do pracy i życia w warunkach współczesnego zmieniającego się świata. Realizacja przez szkołę, bądź inny uprawniony podmiot, podstawy programowej w Branżowej Szkole I Stopnia ma za zadanie wyposażyć uczniów w odpowiedni zasób wiedzy ogólnej, która stanowi fundament wykształcenia, umożliwiając zdobycie podczas dalszej nauki zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych oraz kontynuację kształcenia w Branżowej Szkole II Stopnia w zawodzie.

Na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 2019 r. (Dz. U. z 2019 r. poz. 316) z późn. zm. w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego zostały wyodrębnione zawody szkolnictwa branżowego. Zawody szkolnictwa branżowego przyporządkowane zostały do branż, które uwzględniają specyfikę umiejętności zawodowych lub zakres, w jakim umiejętności są wykorzystywane podczas wykonywania zadań zawodowych. W klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego wyodrębniono 32 branże. W klasyfikacji zawodów występują zawody jednokwalifikacyjne i dwukwalifikacyjne. Zawody jednokwalifikacyjne są przede wszystkim zawodami nauczanymi w Branżowej Szkole I Stopnia. Wśród zawodów nauczanych w technikum dominują zawody dwukwalifikacyjne.

W klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego wyodrębniono również zawody, w których kształcenie odbywa się wyłącznie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Jest to 7 zawodów jednokwalifikacyjnych:

1. **Pracownik pomocniczy stolarza** (symbol cyfrowy zawodu 932918) kwalifikacja *Wytwarzanie prostych wyrobów z drewna i materiałów drewnopochodnych* (oznaczenie kwalifikacji DRM.03.)
2. **Pracownik pomocniczy fryzjera** (symbol cyfrowy zawodu 932920) kwalifikacja *Wykonywanie fryzjerskich prac pomocniczych* (oznaczenie kwalifikacji FRK.02.)
3. **Pracownik pomocniczy gastronomii** (symbol cyfrowy zawodu 941203) kwalifikacja *Wykonywanie prac pomocniczych w obiektach świadczących usługi gastronomiczne* (oznaczenie kwalifikacji HGT.04.)
4. **Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej** (symbol cyfrowy zawodu 911205) kwalifikacja *Wykonywanie prac pomocniczych w obiektach świadczących usługi hotelarskie* (oznaczenie kwalifikacji HGT.05.)
5. **Pracownik pomocniczy mechanika** (symbol cyfrowy zawodu 932916) *Montaż i obsługa prostych elementów maszyn i urządzeń* (oznaczenie kwalifikacji MEC.06.)
6. **Pracownik pomocniczy ślusarza** (symbol cyfrowy zawodu 932917) *Wykonywanie i naprawa elementów wyrobów oraz prostych części maszyn, urządzeń i narzędzi* (oznaczenie kwalifikacji MEC.07.)
7. **Pracownik pomocniczy krawca** (symbol cyfrowy zawodu 932915) kwalifikacja *Wykonywanie prostych wyrobów odzieżowych* (oznaczenie kwalifikacji MOD.07.).

Wszystkie zawody pomocnicze przeznaczone są wyłącznie dla uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego. Nauka w zawodach pomocniczych organizowana jest w Branżowej Szkole I Stopnia – dla młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi.

Zawodem pomocniczym, w którym od wielu lat odbywa się kształcenie, jest pracownik pomocniczy obsługi hotelowej. Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej, cieszy się sporą popularnością wśród młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. W tym zawodzie kształcą się, co roku, wielu uczniów. Na ten zawód, który już ugruntował swoją pozycję na rynku pracy jest też duże zainteresowanie ze strony pracodawców.

W celu poszerzenia oferty zawodów do klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego zostały wpisane kolejne zawody pomocnicze. Kształcenie w zawodach pomocniczych z założenia ma na celu ułatwienie uczniom z niepełnosprawnością intelektualną aktywizację zawodową, zdobycie zawodu i usamodzielnienie się.

Pracownicy pomocniczy przygotowywani są do projektowania i wytwarzania prostych wyrobów, ich naprawy oraz wykonywania prostych czynności i zabiegów w zakresie pomocnika w danym zawodzie.

Nauka w zawodach pomocniczych trwa trzy lata i kończy się egzaminem zawodowym. Obecny egzamin zawodowy w zawodach pomocniczych jest dostosowany do indywidualnych możliwości i potrzeb psychofizycznych ucznia z niepełnosprawnością. Zdający przystępując do egzaminu zawodowego przystępuje do części pisemnej oraz części praktycznej.

W części pisemnej, która trwa 60 minut, zdający rozwiązuje test składający się z 40 zadań zamkniętych, zawierających cztery odpowiedzi do wyboru, z których tylko jedna jest prawidłowa. Część pisemna jest przeprowadzana w formie testu pisemnego z wykorzystaniem elektronicznego systemu przeprowadzania egzaminu zawodowego przy komputerze. Dla osób, które wymagają dostosowania warunków i formy przeprowadzania egzaminu, egzamin może odbyć się z wykorzystaniem arkusza egzaminacyjnego w postaci wydrukowanej.

Część praktyczna egzaminu polega na wykonaniu zadania lub zadań egzaminacyjnych, których rezultatem jest wyrób, usługa lub dokumentacja. W przypadku zadań pomocniczych najczęściej jest to wyrób lub usługa. Egzamin w części praktycznej w zawodach pomocniczych przeprowadzany jest w modelu „w” – wykonanie. Podczas egzaminu w modelu „w” prace zdającego obserwuje i ocenia egzaminator. Część praktyczna trwa od 120 minut do 240 minut i jest przeprowadzana w formie testu praktycznego, polegającego na wykonaniu przez zdającego zadania egzaminacyjnego zawartego w arkuszu egzaminacyjnym na stanowisku egzaminacyjnym. Czas trwania części praktycznej egzaminu zawodowego dla konkretnej kwalifikacji określony jest w informatorze i może być różny w zależności od zawodu. Ponadto zdający na zapoznanie się z treścią zadania egzaminacyjnego zawartego w arkuszu egzaminacyjnym oraz z wyposażeniem stanowiska egzaminacyjnego ma dodatkowe 10 minut, które nie wlicza się do czasu trwania egzaminu.

Aby zdać egzamin zawodowy, zdający musi uzyskać z części pisemnej – co najmniej 50% punktów możliwych do uzyskania (czyli minimum 20 poprawnie rozwiązanych zadań), oraz z części praktycznej – co najmniej 75% punktów możliwych do uzyskania. Wynik egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie ustala i przekazuje komisja okręgowa.

Na podstawie art. 9a ust. 2 pkt 10 lit. a tiret trzeci ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty Dyrektor Centralnej Komisji Egzaminacyjnej przedstawia w komunikacie informację o szczegółowych sposobach dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu zawodowego do potrzeb zdających ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym. Wg komunikatu dostosowanie formy egzaminu polega na przygotowaniu odrębnych arkuszy egzaminacyjnych. Dostosowanie warunków przeprowadzania egzaminu zawodowego polega odpowiednio na:

- a. zminimalizowaniu ograniczeń wynikających z niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym ucznia, słuchacza albo absolwenta
- b. zapewnieniu uczniowi, słuchaczowi albo absolwentowi miejsca pracy odpowiedniego do jego potrzeb edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych
- c. wykorzystaniu odpowiedniego sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych
- d. odpowiednim przedłużeniu czasu przewidzianego na przeprowadzenie egzaminu zawodowego
- e. zapewnieniu obecności i pomocy w czasie egzaminu zawodowego specjalisty odpowiednio z zakresu danego rodzaju niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym, jeżeli jest to niezbędne do uzyskania właściwego kontaktu z uczniem lub absolwentem lub pomocy w obsłudze sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych.

Zgodnie z komunikatem Dyrektora CKE zdający z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim nie mają dostosowanej formy egzaminu, lecz mogą mieć dostosowane warunki przeprowadzania egzaminu. Podstawą takiego dostosowania jest orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub zaświadczenie potwierdzające występowanie takiej dysfunkcji wydane przez lekarza.

Zdający z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim podczas egzaminu zawodowego w części pisemnej i części praktycznej mogą mieć dostosowania polegające na przedłużeniu czasu egzaminu nie więcej niż o 30 minut, możliwości korzystania ze sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, z których zdający korzysta na co dzień (np. z komputera) lub zapewnienie obecności specjalisty z zakresu niepełnosprawności. Zdający, który nie zdał egzaminu zawodowego otrzymuje informację o wynikach. Zdający, który zda egzamin w zawodzie pomocniczym (egzamin z jednej kwalifikacji) otrzyma certyfikat kwalifikacji zawodowej. Dokument wydaje okręgowa komisja egzaminacyjna. Po ukończeniu szkoły branżowej i zdaniem egzaminie absolwent otrzyma dyplom zawodowy. Do dyplomu otrzymuje również Europass – Suplement do Dyplomu Zawodowego.

Na obecną chwilę uczeń kształcący się w zawodzie pomocniczym nie może kontynuować kształcenia w Branżowej Szkole II Stopnia. Jeżeli chciałby zdawać do Branżowej Szkoły II Stopnia musi kształcić się w zawodzie, w którym wyodrębniono kwalifikację wspólną dla zawodu nauczanego w branżowej szkole I i II stopnia.

Ukończenie Branżowej Szkoły II Stopnia umożliwia uzyskanie dyplomu zawodowego w zawodzie nauczonym na poziomie technika, po zdaniu egzaminu zawodowego w danym zawodzie oraz uzyskaniu świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego, a następnie kontynuację nauki na studiach.

W nowych zawodach pomocniczych (nie wliczając pracownika pomocniczego obsługi hotelowej) jest na obecną chwilę niewielka liczba osób podejmujących kształcenie. Może to być efekt nowych zawodów wpisanych do klasyfikacji, które jeszcze nie „upowszechniły się” w świadomości uczniów i rodziców szkół podstawowych. Niewielka liczba osób kształcących się w tych zawodach może mieć również inne podłoże jak np. brak możliwości nauki w Branżowej Szkole II Stopnia lub decyzja rodziców i uczniów, że warto kształcić się w pełnym zawodzie ze względu na większe szanse na rynku pracy. Oprócz zawodów pomocniczych, które są poszerzeniem oferty kształcenia dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, mimo intelektualnej lub fizycznej niepełnosprawności wiele osób uczestniczy w procesie kształcenia na równi z osobami w pełni sprawnymi. Osoby te kształcą się w liceach ogólnokształcących, w szkołach branżowych lub technikach w zawodach np. technik informatyk, technik administracji, technik ekonomista.

W tym materiale proponuję rozważyć, co można jeszcze zmienić w systemie kształcenia branżowego lub egzaminowania, aby bardziej uatrakcyjnić ofertę dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.

Są różne możliwości modyfikacji kształcenia lub zdawania egzaminu zawodowego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.

Propozycja 1.

W obecnych przepisach prawnych najprostszym rozwiązaniem jest uwzględnienie zawodów pomocniczych, jako poszerzenie listy kwalifikacji wyodrębnionych w zawodach, z których zadania egzaminacyjne w części praktycznej egzaminu zawodowego były by jawne. Zadania jawne w części praktycznej umożliwiłyby wcześniejsze zapoznanie się uczniów z ich treścią, a to dało by możliwość przećwiczenia ich, ze szczególnym zwróceniem uwagi na ramy czasowe egzaminu, konieczności zachowania ładu i porządku na stanowisku pracy i stosowania się do wymogów bezpieczeństwa i higieny pracy.

Z doświadczeń egzaminacyjnych wynika, że część praktyczna egzaminu stanowi dla zdających z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, mniejszy problem niż część pisemna. Część pisemna składająca się z 40 zadań zamkniętych jest dla tych uczniów większym wyzwaniem. W wypadku części pisemnej nie ma możliwości publikacji zadań, przepisy tego nie uwzględniają.

Propozycja 2.

Ułatwieniem dla zdających egzamin zawodowy w części pisemnej byłoby zmniejszenie liczby możliwych odpowiedzi (dystraktorów) z czterech do trzech. Zmniejszenie o jeden liczby odpowiedzi w zadaniach zamkniętych, statystycznie „od razu” zwiększa szanse zdającego na „wybór” prawidłowej odpowiedzi, ale przede wszystkim zmniejsza liczbę informacji, które zdający musi przeczytać i przetworzyć w celu podjęcia decyzji o wyborze prawidłowej lub najlepszej odpowiedzi. Mniejsza liczba dystraktorów, umożliwiłaby zdającym dłuższy czas na analizę zadania i podanie prawidłowego rozwiązania. Zastosowanie takiego rozwiązania jest możliwe bez dużych zmian prawnych, jednak wymusiłoby zmianę sposobu wczytywania wyników egzaminu w systemach informatycznych komisji okręgowych. Konieczna byłaby również aktualizacja informatorów w tych zawodach.

Propozycja 3.

Zawody pomocnicze, mające pomóc zdającym z dysfunkcjami, spełniają swoją rolę podczas kształcenia i umożliwiają łatwiejsze osiągnięcie zdobycia zawodu i usamodzielnienia się na rynku pracy. Brak możliwości kształcenia w Branżowej Szkole II Stopnia może być dużym problemem w rozwoju i poszerzaniu dalszych możliwości zawodowych absolwentów.

Zawody pomocnicze są opisane w podstawach programowych jako „mniejszy” zbiór zawodu, z którego powstały.

Propozycja 3 rozwiązania „drożności” dalszego kształcenia zawodowego dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim jest następująca.

Uczeń mógłby wybrać po szkole podstawowej jeden z dwóch przedstawionych wariantów: pierwszy - rozpoczyna kształcenie w zawodzie „pomocniczym” np. pomocnik ślusarza lub drugi - rozpoczyna kształcenie w zawodzie „pełnym” np. ślusarz.

Zawód „pełny” zawierałby również zawód „pomocniczy”. Nauczyciele w szkole branżowej indywidualnie pomagaliby dopasować uczniowi treści i wymagania do realizacji programowej kształcenia, w zależności od możliwości intelektualnych i psychofizycznych wynikających z niepełnosprawności, takie jak np. spowolniony i niedokładny proces spostrzegania, nietrwała uwaga, brak samodzielności i inicjatywy w działaniu, trudności w efektywnym organizowaniu sobie pracy, zaburzenia orientacji w nowym środowisku i w sytuacjach złożonych itp. Uczeń miałby możliwość poznać cały zakres materiału z „pełnego” zawodu lub jeżeli nie jest w stanie go opanować, to mógłby zapoznać się z większym zakresem materiału, która dzisiaj występuje w „zawodzie pomocniczym”.

Takie rozwiązanie może dać większe szanse na rozwój intelektualny ucznia ze względu na przebywanie w środowisku z innymi uczniami, którzy nie mają dysfunkcji. Uczeń ma możliwość przyswojenia „większego” lub nieco „mniejszego” zakresu materiału w zależności od jego indywidualnych możliwości. W kształceniu zawodowym nauka polega na obserwacji i odtwarzaniu umiejętności poprzez naśladowanie. Bardzo dużą rolę pełnią w tej nauce instruktorzy praktycznej nauki zawodu, ale także rówieśnicy. Uczniowie z dysfunkcjami będą starać się „równać w górę” do swoich rówieśników bez dysfunkcji.

Pod względem rozwoju ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim takie rozwiązanie kształcenia w zawodzie „pełnym” mogłoby być korzystniejsze.

Pozostaje element końcowy kształcenia, sprawdzenie wiedzy i umiejętności na egzaminie zawodowym. Tutaj można rozważyć dwa sposoby takiego rozwiązania.

Jedną z nich mógłby być wybór ucznia, czy przystępuje do egzaminu w zawodzie „pełnym” np. ślusarz, czy w zawodzie „pomocniczym” np. pomocnik ślusarza. Oczywiście decyzja o podjęciu wyboru nie jest prosta, ale pomoc psychologa szkolnego, nauczycieli oraz doradcy zawodowego, a także analiza osiągnięć ucznia w trakcie kształcenia mogłaby dać szansę podjęciu decyzji o podejściu do trudniejszego, czy może łatwiejszego egzaminu. Uczeń wraz z rodzicem i opiekunem miałby wybór.

Drugim rozwiązaniem może być przeprowadzenie egzaminu z zawodu „pełnego” np. ślusarza dla wszystkich. W przypadku nie osiągnięcia przez zdającego pułapu zaliczenia egzaminu na poziomie 50% z części pisemnej i 75% z części praktycznej – można rozważyć zastosowanie innego progu zaliczenia dla zawodu pomocniczego (np. 40% część pisemna i 60% część praktyczna).

Zdający, który w dniu dzisiejszym nie zda egzaminu, kończy szkołę i trafia na rynek pracy bez żadnego dokumentu. W przypadku gdyby uczeń otrzymał niższy wynik, niż obecnie obowiązujące progi zaliczenia, mógłby otrzymać zawód „pomocniczy” i rozpocząć pracę zawodową. Kształcenie w „pełnym” zawodzie umożliwiałoby jednak kontynuację kształcenia w Branżowej Szkole II Stopnia.

Zdający, jako absolwent mógłby zawsze przystąpić ponownie do egzaminu zawodowego oraz uzyskać certyfikat i dyplom z zawodu „pełnego”, w którym się kształcił. U części zdających, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, jest możliwe nabycie wszystkich umiejętności teoretycznych i praktycznych, jednak jest to kwestia dłuższego czasu.

Podsumowanie.

Po rozważeniu i uwzględnieniu powyższych propozycji, a tym samym poszerzeniu kształcenia branżowego o nowe zawody pomocnicze, wskazana jest analiza i dalszy rozwój pomocy dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Wynika to przede wszystkim z konieczności zapewnienia tej grupie młodzieży realnej możliwości uzyskania zawodu, który

w przyszłości mogliby wykonywać zyskując samodzielność zawodową na rynku pracy, niezależność finansową i pełniejszą akceptację społeczeństwa, którego są pełnoprawnymi członkami.

Źródła:

1. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2021 r. poz. 1915)
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 2019 r. w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego (Dz. U. z 2019 r. poz. 316) z późn. zm.
3. www.niepelnosprawni.pl
4. <https://cke.gov.pl/>